

Neven Ušumović:

S

**jezik
lavuđen**

U ovoj knjizi trećeg kola Male kutije nalaze se dve priče Nevena Ušumovića. Priča “Sačinjenje” preuzeta je iz zbirke *7 mladih*, a priča “Slavujev jezik” deo je knjige *Upokojenci slabo spijo* koja će biti objavljena u Zagrebu tokom ove godine.

U Maloj kutiji objavljujemo zanimljive i aktuelne tekstove do kojih se teško dolazi, kojih nema u školskoj lektiri, a trebalo bi da budu dostupni srednjoškolicima. Svaki autor u svojoj knjizi ugosti nekog drugog pisca, tako da celo kolo Male kutije, umesto najavljenih pet, donosi deset preporuka za čitanje.

Gost u knjizi Nevena Ušumovića je Vladimir Tasić, matematičar i pisac.

> Ako želite da svoje utiske o pročitanim knjigama podelite sa drugima, javite se na **malakutija@hotmail.com**.

> Verujemo da će vaši stavovi i preporuke ovakve knjige dovesti u knjižare.

Sačinjenje

Bilo je to na moj rođendan. Krenuo sam sâm, sa svojim nijemim bratom – a da još ni zora nije svanula. Trebalo nam je iz Šandora stići na Makovu Sedmicu, a s Makove do šume zvane Hrastovača – sve pješice – do Hrastovače. Zbog čega je nosila to ime ni onda nisam mogao shvatiti: pijesak kojim smo gazili bio je prekriven borovim iglicama, mirisao sav.

Topole su snažno drhtale trepereći srebrno u mraku. Put na koji smo stigli, širok i neasfaltiran, vodio je kroz njive prema šumi, uz pokoju rijetku kuću – možda opustjeli salaš. Psi su lajali, neki, nevidljivi.

– Vaške – reče moja baba, dok je snažnim pokretima, gotovo s osudom, sklanjala borove iglice s drvenih čvrstih astala – u hrastovoj šumi! U hrastovoj šumi – borove iglice! – reče moja baba.

– Bogaremunjegovog! – reče moja druga baba, Mariška.

– Vaške! – reče moja prva baba,

čisteći s drugog astala borove iglice, snažno i s pokretom koji nekog nepoznatog – a krivog – sto posto – izaziva na dvoboj. – U hrastovoj šumi – borove iglice! – reče moja baba.

– Vaške – reče moj deda, pop jedne malene pravoslavne crkve. – Vaške: laju li laju! – reče moj deda, paleći lulu, čudeći se pokretima svoje žene, te, iz istih razloga, držeći se vrata, omanje, potpuno bijele kućice – u čijoj unutrašnjosti je disala (parom i žeravom) jedna skromna kuhinjica i kraj šporeta – kauč, mastan i musav, za putnike namjernike, hoću reći – moga oca – koji je cijeli svoj život – proveo – skrivajući se tu, ostavljajući – bog zna koliko puta – cijeli svijet i sve što uz njega ide – na leđima moje majke, mog dede Mihajla i moje babe, njegove žene, Mariške, svog brata Antonia, moga strica, svoga oca, bać Stipana, moga dede, svoje majke, Rozalije, moje babe, i svog najboljeg prijatelja, lokalnog pjesnika, inače dobrog čovjeka, Vladislava, moga kuma.

Slavio se moj rođendan, očekivali mnogi gosti. Bila je to jedna oveća, kružna čistina

usred šume s nekoliko velikih, čvrstih i dugih – k'o iz jednog debla stesanih – astala, i s po dvije klupe – s obje duže strane – uz njih. Sunce samo što nije, a i gosti, s njim.

Moj otac, mada potpuno nag, istina, skrivena tijela mnogim grubim, raznobojnim pokrivačima: nije ga pokazivao.

To je bio razlog velike rasprave, duž stolova uz koje se jelo i pilo i smijalo: pipkalo sa strane i bockalo i kuckalo koljenima i šutalo cokulama i u cjevanicu i između – nešto naviše – vještim, a naglim pokretom, okretnih, ponositih djevojaka. Njihova cika, otresitost s kojom bi se hvatale u kolo i igrale, vrteći sve one redove, nebrojene redove svojih sukanja... E brate! Nijemi moj brate! A gdje smo mi? Kud nam se Sunce delo!? Samo pijesak prati naše korake ostavljajući tragove za nama. Hrastovače još ni na vidiku, a psi, poneki – laju.

– Vaške – reče moj deda, vladika Mihajlo, kako ga je žena Mariška – ne bi li mu se narugala – zvala. – Vaške... ga izjele! – reče moj deda – o mome ocu – koji ga nije mogao

čuti – budući da se bio dobro skrio u onoj kućici, u kuhinji, pod pokrivačima, sav znojan i vlažan od one pare, toliko zajapuren i bunovan, da se desnom šakom snažno zgrabio, dolje, i stisnuo, i došlo mu je da ga... i nek' ide sve k vragu i rođendan i slavlje i sav ovaj život i svi, ma svi!

A ja sam nijemo hodao, hodao sa svojim nijemim bratom. I sjeli smo, umorni, pod jednu veliku topolu. Šuštalala je i šumila usamljeno. Moj brat je zaspao čim je osjetio oslonac pod glavom. Ja sam ga gledao.

Jednom sam tako sjedio i gledao djevojku, što se smiješila u snu, još topla od našeg zagrljaja. Svitalo je, dan se najavljivao hladnoćom, vlažnom, rosnom. Stresao sam se, polugol, u bijeloj majici – svojom košuljom sam je umotao – bili smo kraj pruge, cijelu tu noć, valjali se po nekoj bockavoj travi, cijelu nam je kožu iscrtala, ispovlačila tanane ožiljke. – Sutra sam išao – sutra je bilo danas, dok sam je gledao – kako se smiješi u snu, još.

Brat je zabacio glavu unatrag i spavao otvorenih usta. Svi ti moji rođaci smanjili su se

na veličinu djeteta, samo su glave ostale velike – da svojim licem svjedoče o karakteru, iskustvu i godinama; i s ustima – da brbljaju o meni i meni i meni i mom ocu

– Vaškama – reče njegov otac, bać Stipan – ta vaškama možeš većma virovat! Iljade puta sam mu divanio, okani se ćorava posla sine, okreni svojoj ženi i – thi, jebemu – reče i zalije špricerom.

– Vladislave – reče Antonio – de ga brani, što šutiš, što

– Nego – reče Vladislav – da mi okrenemo još po jednu, a? – reče Vladislav. – Da se vidi i pokaže – tko su ovdje junaci!

– Čuj Vladislave sine – poče pop Mihajlo – sa značajnom pauzom, zagledavši se u obraze svoje Mariške – crne jedne žene, s ogromnim očima – koja je i sada bila – ama, taman da pukne od bijesa – onako rumena – ali ipak (vrag će to razumijeti!) – nasmiješena od uha do uha – tako da bi je moj deda – sad – ama baš u tom trenutku! – svu iscjelivao – u te njene obraze što su se nadigli i zaklobučili kao krov kakav dobro

zamiješen i – Vidim – reče moj deda, pop Mihajlo – Vladislave – vuče tebe neki handrag – na onu stranu – onom – i pokaže prstom na bijelu kućicu – što nas je ostavio tako, ovakve, s ovim našim glavama, da divanimo i raspravljamo o tom njegovom sinu o kojem se toliko pripoveda da sam ga i ja već ne znam koliko puta pomenuo u svim svojim propovijedima a sve pod drugim imenima jer uvijek se naširoko i nanovo priča da ni sam Bog ni sam Đavao ne bi zapamtili oklen smo krenuli i di ćemo završiti ovo naše sačinjenje – sjećam se kada si ono ti Vladislave pomenuo ime nekog pjesnika

– Pisca, pope – prekinu ga Vladislav – štono

– Dobro, piskaralo neko, štono i ti što si, a i onaj – i ponovo baci pogled prema kućici – i onaj je valjda tako nešto kad mu ni oči ni ruku ni držanje pošteno nisam vidio nego se zavukao i da ne kažem što radi a dijete čeka li čeka da ga činimo

– Mislim da – započe moja majka – nije vaše, vladika dragi – reče moja majka svome

ocu namignuvši svojoj majci Mariški, a Mariška joj odgovori, istom mjerom – da mog muža – i pogleda značajno, s uzdahom ka bijeloj kućici – tako – i onda ušuti, pocrvenjevši, pa se zagleda u vrhove svojih cipelica koje su izgubljeno i nemoćno šarale po pijesku – nadimajući grudi, snažno uzdišući. Na to uze riječ moja baba – hvata Bogu – Rozalija.

– Antonio – poče, i stane na klupu, tako da je sad s tom ogromnom glavom – umotanom u maramu – a sitnim tijelom – k'o u kakvog kržljavog dječaka – lebdjela nad njima – Antonio – reče i krene po klupi laganim hodom – iznad svih njih – i pomiluje Antonia po kosi, začeslja ga – uhvati moju majku ispod pazuha – i cjeliva joj bradavice na grudima (koje su bile toliko nabubrile tokom razgovora da je Vladislav sav plakao od stida, i skrivao se iza Antonijevih leđa). I taman – krene – Rozalija – Mariški u susret – i ova već – taman – ustane i stane na klupu – ne bi li je u zagrljaj prihvatila – kad izađe moj otac na vrata, gol i sav crven k'o đavo i prav – i vikne da je sve zaparalo (k'o munja da je prošla

tim oblačnim i tmurnim nebom): – Pun mi je...
tog vašeg brbljanja i sačinjavanja, ajte svi u... .. za
sva vremena! Da znate!

I tu završi cijelu priču i sve se stiša i
izbriše s gustom kišom – taman kad sam ja sti-
gao. Moj nijemi brat i ja sjedosmo za stol. Okre-
nusmo šake k nebu skupljajući kišu. Kad bi nam
se napunile, prelijevali smo vodu jedan drugom.
Tolika voda! – bio sam miran.

Iz odžaka kućice se dimilo. Tata je
odlučno odvukao u kućicu mamu. Bili su još
mladi, mnogo mlađi od nas dvojice, tek zalju-
bljeni, neopterećeni svijetom, svim tim pričama
kako je to živjeti u gradu, služiti vojsku, biti u
braku, imati djecu, siguran posao...

Vladislav je stajao – bolje reći –
ščućurio se – nabio šešir na glavu – na vratima
– pred kućom – i tiho pjevao: kao kuće kakvo.

Napomena: vaškama Bunjevci nazivaju pse.

Iz zbirke 7 mladih (Zagreb, 1997)

Slavujev jezik

1.

Nepredvidljivi puls plamenog jezika
neprestano je mijenjao igru sjena uokrug za-
sjelih talijanskih lovaca. Nisam mogao dokučiti
što to izobličuje obrise njihovih lica: alkohol ili
obijest? Možda je ipak svemu kriva daljina na
kojoj nas drže, mrak šume koji nas okružuje.
Bili smo u strahu: talijanski lovci kod nas bili
su na glasu kao veliki nesprenjakovići; obično
je ispred njih išla skupina domaćih mladića i
pripremala im žive mete lomeći krila pticama,
noge zečevima, da bi ih zatim, tako obrađene,
puštali iz kaveza kada bi se lovci pojavili na vi-
diku. Bolje je da imaju mete, govorilo je iskustvo,
inače bi se događalo da se međusobno ranjavaju;
od iscrpljenosti i pića njihovi su im se bližnji

pričinjali kao jeleni ili veprovi. Sve to, dakako, nije moglo proći bez ovdašnjeg smisla za humor; u nedostatku divljači, ovakvim lovcima podmetale bi se domaće kokoši i kunići. Kažu da je Talijanima sve dobro, samo da nisu kod kuće.

A tu smo logorsku vatru pripremili mi, a ne oni, baš se bila lijepo razgorjela kada su banuli s uperenim lovačkim puškama. Prepoznao sam odmah po uniformama da je to Zrilićeva klijentela: lente, ordeni, nekakvi povijesni ugarski grbovi; crveno, bijelo, zeleno... skoro pa talijanska vojska! Zrilić je imao agenciju za lovni turizam „Zrinyi“; dakako većina Subotičana mislila je da je agenciju nazvao po sebi, a ne po Zrinskima, odnosno Zrinyijima, kako kažu Mađari. Što je, ustvari, i bila i istina; Zrilić je bio veliki narcis.

Nas dvojica smo se nekako u isto vrijeme, krajem devedesetih, počeli baviti turizmom. Zrilić je imao dalmatinsko porijeklo, mogao je sklopiti talijansku rečenicu bez većih problema. I imao je svježe ideje: okupljao je

skupine lovaca koje je interesirala povijest, gotovo pa bi se moglo reći da je to bila neka vrst kulturnjačkog turizma-avanturizma. Takva su se lica i sada nazirala uz odsjaj plamena: bili su to u najboljem nekakvi profesori, fini ljudi u godinama, umirovljenici, možda čak plemići, ljubitelji prirode i historije. Vjerojatno su samo pred svojim sunarodnjacima morali glumiti da su lovci; za njih je i foto-safari po Subotičkoj peščari okrutna stvar!

Iz mraka iz kojega su izašli, međutim, stršile su prema nama njihove puške i ja sam prvi – priznajem naglo, preneraženo, tražeći među njima lice svoga kolege – viknuo:

– Where is Zrilić? What you are doing here!?

Umjesto odgovora, sa svih strana začuli su se povici:

– Fermi!

– Non vi muovete!

– Sparo!

Moju klijentelu činili su uglavnom Mađari i Nijemci, ali prijevod im nije bio potreban. Ustali smo i stisnuli se jedno uz drugo. Jedna je starija gospođa, kasnije sam saznao da se zvala Etela, naivno pokušala s mađarskim, hvalila je njihove uniforme, jaj de szép, prstom pokazivala na grbove i slično. Bili smo dobro raspoloženi do tog trenutka, pješačenje do Hrastovače pješćanim stazama sve nas je razgalilo. Etela je zbunila Talijane, među njima je izbila žučna prepirka. Rezultat je bio taj da su nas potjerali s proplanka među stabla; zauzeli su položaj kraj naše vatre i ostavili nas da zirkamo na njih iz mraka.

Bilo je to skroz blesavo. Stvarno su me iznervirali. Lovački dom im je bio samo deset minuta hoda odavde, a tamo su, zbog sanitarnog čvora, bili i naši šatori. Previše rakije, ništa drugo, zaključio sam gledajući njihova „plemenita“, vatrom zacrvenjena lica. Toliko su smotani! Pa čak ni stražara nisu ostavili kraj nas, kad smo već njihov plijen! Netko među njima imao je gitaru i ubrzo se začula pjesma.

2.

Da kojim slučajem živim u Istri, ne bih morao izmišljati ljepote svoga kraja. U slučaju subotičkog krajolika i veduta, računao sam na snagu nostalgije. Bilo ih je više vrsta: austrougarska nostalgija, čisto mađarska, židovska, pa čak i aktualna jugonostalgija. Moja ciljana publika bila je prilično široka i turističke skupinice koje bih okupljao na svojim edukativnim stazama imale bi nacionalni sastav mnogo raznolikiji od aktualnog vojvođanskog: uz Mađare i Nijemce, odnosno Austrijance, našlo bi se tu i Židova neuhvatljivih nacionalnih identiteta, Srba, Hrvata i Slovenaca, pa čak bi se za izlet zainteresirao i koji zalutali Talijan, Amerikanac.

S vremenom ponuda se svela na dva dobro osmišljena cjelodnevna izleta, s noćenjem pod šatorima u Hrastovači: jedan se završavao na Palićkom jezeru, drugi na Ludoškom jezeru. Hrastovača je udaljena sedam kilometara od cen-

tra Subotice i nalazi se u blizini naselja Makova sedmica. To je jedna od šuma zaštićenog prirodnog dobra – Subotičke peščare. Iz centra krenuli bismo pješice ili biciklima širokom cestom čiji su se rubovi postupno gubili u pijesku prepuštajući nam slobodu lutanja po nepreglednoj ravni; niz kuća sa strane prorjeđivao se do tek po kojeg salaša, voćnjaka ili vinograda. Skupine koje sam vodio najviše su se veselile stadima ovaca koje su lijeno trgale rijetke jestive travčice na pustim površinama ispred šume. U hladnjaku Lovačkog doma čekalo je moje goste delikatesno iznenađenje: ovčje kiselo mlijeko kojim me je opskrbljivao moj dragi „poslovni partner“, stari Mátyás.

Sve veći interes za ovakav tip izleta doveo je za nekoliko godina i moju priču do rutine. Za razliku od Zrilića, ja sam izbjegavao povijest; u priči je bila prisutna samo u mjeri njezine vidljivosti u okruženju. Dakako, ništa oko nas nije bilo izvorno: postotak autohtonih šuma spustio se ispod 10%, pa iako se naša šuma zvala Hrastovača (s autohtonim stablima hrasta lužnjaka), oko nas prevladavali su borici

i bagremici, o raširenosti gelegunje (američki koprivić) da i ne govorimo! Neposredna blizina mađarske granice imala je svoje dobre i loše strane: to malo vode što je dopuštalo da se Kereš (Körös) nazove rječicom, uzimali su Mađari za svoje ribnjake; ipak, zauzvrat, uvozili smo iz Mađarske divljač za naša sve popularnija lovišta: jeleni lopatari ulazili su u Srbiju uz pomoć ministarstva... Popularnost je lovišta, treba li to reći, bila u proporcionalnom odnosu s ilegalnošću nekih od lovačkih aktivnosti, ali to je već druga priča.

Istina, ja sam sve do ovog trenutka izbjegavao lovačke priče: kako je rasla unosnost ovog mog posla (koji sam u početku doživljavao kao izliku što ne idem nadničariti po njivama i voćnjacima kao većina mojih prijatelja), rasla je i količina šećera u jeziku kojega sam, kako je rasla potražnja, postupno usvojio, da ne kažem formirao... Bogatstvo i raznolikost, kao temeljni vođovđanski lajtmotivi, nezaobilazni su ukrasi i moje jezične bujice; prostranost i očuvanost (stalno mjesto: Obedska bara stavljena je prvi put pod zaštitu 1874. godine, dvije godine nakon prvog nacionalnog parka na svijetu, Yellow-

stonea!), sljedeći su par odsakočnica za jezične bravure; a zatim slijede, u odsustvu ozbiljnijih vodenih pojava, usporedbe s valovitim morem (vjetar-gospodar!), velikim pustinjama (pijesak što krcka pod zubima) i oazama, koje se mozaički raspoređuju po prostoru, kao da prate žeđ i žudnju turističkih isposnika. Sve u svemu, predstavljao sam to kao mali posjet pustinjском svijetu, bezopasnom kao što je to riječ peščara.

U početku nismo noćili u šumi. Tek kada su lovci, prilikom preuređivanja Lovačkog doma, pružili logistiku i za logorovanje, budući da je broj lovaca nekada bio veći od smještajnog kapaciteta doma, iskoristio sam tu mogućnost. Tihe noći pod svodovima hrastovih stabala, šapat uz pucketanje vatre, zvukovi i mirisi koji bi nam ulazili u šatore i snove i vodili nas preko nedalekog ruba šume u tamna prostranstva, bili su moja hrana za ovakve izlete, te ujedno glavni razlog zašto nisam napustio ovaj posao.

Šuma nas je osvajala svojim mirom. Osjetio sam to i sada, među svojim suputnicima, koji su bez ikakve gorčine promatrali lovce kraj vatre

što je upravo gorjela punom snagom i slušali njihovu glazbu i nerazumljiv govor kao da je riječ o nekakvom domorodačkom obredu. Čini se, međutim, da je među lovcima, nakon veselja što su zauzeli naš prostor, došlo do nekog vijećanja, nešto su tražili, nešto im je nedostajalo, i dva su se zadrigla starca pojavila ubrzo s nemilosrdnim puščanim cijevima pred nama. Ostali smo sjediti, a oni su hodali među nama blago nas gurkajući, kao da traže neko konkretno lice. Zaustavili su se, napokon, kraj Eteline kćerke, koju ja, zaokupljen organizacijom, nisam pošteno ni zamijetio. Jedan joj je gurnuo puščanu cijev pod pazuhu i tako joj dao do znanja da mora ustati. Bila je sportski obučena, jednostavno, u trenirci, kose vezane u rep; stala je pred njih bez riječi i straha, za razliku od njezine majke koja se kraj mene vrpeljila protestirajući zbog ovakvog ponašanja. Kada su joj dali znak da pođe s njima, svi smo ustali tražeći od njih da je puste na miru. Nitko se, međutim, nije usudio da im se suprotstavi. A da stvar bude gora, djevojku uopće nisu odveli do vatre nego u pravcu doma.

3.

Etela nije mogla doći k sebi od bijesa i očaja; njezina Tünde bila je oteta i svu krivicu svalila je na mene.

– Žalit ću se njihovom vođi, Zriliću, zbog ovakvog ponašanja. Prijavit ću slučaj policiji – bilo je sve što mi je padalo na pamet da je smirim. I naravno da se u ovakvoj situaciji našao jedan namrgođeni starčić, koji je na ovakav izlet pošao samo da zadovolji romantična snatrenja svoje supruge, i preuzeo moju pripovjedačku ulogu.

– Čitao sam u novinama, baš u vrijeme kada me je Anna-Mária nagovarala na ovaj izlet, u ovoj šumi našli su tijelo jednog mladog vojnika. Tu negdje nalazi se velika streljana; tu srpska vojska izvodi vojne vježbe i puca. Mladac je bio u osiguranju strelišta, čuvao stražu, a našli su ga mrtvog – rekao je starčić zajapureno; njegova pojava podsjećala me je na jednog tipa koji

se redovito pojavljivao u mađarskim kvizovima, ali nagrada mu je na kraju uvijek za dlaku bježala iz ruke.

Iznerviran, servirao sam im priču iz tabloida: mladić je bio nesretno zaljubljen, kažu da je svojoj dragoj napisao oprostajno pismo, nije mogao izdržati sam na straži, upucao se zbog ljubavi.

Pažnju nam je ponovno privukla grupa lovaca koja je sada uz vatru pjevala s još većim žarom: kao da se pripremaju za povratak svoja dva starca i za njihove lovačke priče o našoj Tünde. Jedan je čak i zaplesao, lascivno vrteći kukovima.

– Gadovi! – planuo sam. Nije dosta što im serviramo divljač i organiziramo noćne orgije, sada su već počeli i nas da maltretiraju. Znete li koliko je samo ptica pronađeno u njihovim hladnjačama!? Divlje patke, guske, čaplje, slavuji, zebe, drozdovi, sjenice, ševe, lastavice, milijuni! Sve za talijanske trpeze!

Sudionik kviza rekao je da je to nemoguće, ne mogu s pticama preko granice. Pa Italija je ipak u Europi!

- Što vi znate!? Ajde, dosta već tog vašeg pametovanja! – rekao sam bijesno. – Nitko vam nikad neće postaviti takvo nagradno pitanje: Koji je najveći broj pobijenih ptica koji je talijanska policija našla u jednoj srpskoj hladnjači!?

Sudionik kviza gledao me je zainteresirano, gladan novih činjenica.

- Točan odgovor je 120 000! I pri tome 84 različite vrste! I to sve same zaštićene vrste, milijuni eura štete! Sve ide preko srpskih, a ponekad i hrvatskih turističkih agencija. Lovišta su privatizirana i u Srbiji i u Hrvatskoj, a novi vlasnici su sve sami zaslužni građani iz ratnih vremena. Ono, neprijatelji u ratu, poslovni partneri u miru. I ne samo da im se serviraju te ptice. Bez orgija se stvar ne da okončati: Ukrajinke, Ruskinje, čak su nedavno s Kariba doveli jednu prostitutku. Veliki su sladokusci, nema šta! Znate

što je glavni lovački specijalitet?

Svi su istovremeno zavrtjeli glavama, kao djeca. Ne, ne znaju.

- Pašteta od slavujskih jezika. Za nekoliko grama te paštete morate zavrnuti šiju stotinama i stotinama slavuja.

Etela je zaplakala. Talijani su, pak, utihnuli uz vatru. Nešto se događa.

4.

Pojavila se Tünde, kraj vatre, preobučena, u dugoj bijeloj haljini, raspletene kose. Dva stara lovca koja su je odvela sada su samo sjela kraj njezinih nogu. Zbog plamena, sjenki i daljine, činilo se kao da djevojka na dodiruje tlo. Mi smo zamukli. Među lovcima, pak, raširio se poklik odobravanja i slave. Vatra je bojila haljinu crvenkastim odsjajima. Na tre-

nutke se činilo da je Tünde potpuno naga: sjene su ocrtavale i istovremeno prekrivale njezine obline.

Nitko je nije dirao, dapače između nje i lovaca stvorio se novi prostor, kao da su lovci ustuknuli od strahopoštovanja. Napokon, izdvojio se gitarist i započeo pjesmu klanjajući joj se. Lovci su dotada pjevali skupa, a sada se nijedan nije oglasio do kraja pjesme, svoga kolegu nagradili su tek velikim aplauzom. Na drugoj pjesmi i mi smo se približili vatri i sjeli među lovce, a ovi su nas toplo prihvatili, kao da se ništa nije dogodilo. Svi smo tragali za znakovima nasilja na Tündinom licu: ona je, međutim, zračila vedrinom i staloženošću. Ni na licu staraca nisam našao ništa prljavo: samo zanos.

Usprkos svim tim pozitivnim znacima, bili smo još uvijek jako uznemireni, pogledavali smo se, možda je netko drugi od nas vidio ono što ja ne vidim? Talijani su pak započeli igru nadmetanja: tko će svojom pjesmom iskazati veću čast ljepotici. Gitara je svirala, a oni su je-

dan po jedan govorili stihove; svaki nastup bio je nagrađen frenetičnim aplauzom.

Savladao me je napokon umor, tupo sam gledao Tündin lik, bez ikakvih misli. Pjesma Talijana dolazila mi je iz sve veće daljine. Iznenađile su me suze, moje vlastite suze. Pokušavajući im se oduprijeti, nisam našao u sebi racionalan oslonac za otpor. Primijetio sam poglede svojih izletnika na sebi, a zatim i odobravajući pogled lovaca. Gitarist je preuzeo pjesmu i nastavio euforičnim glasom koji je odmah preuzela i cijela grupa uz vatru. Tünde je uzvratila osmijehom, koji nas nije napuštao do kraja večeri.

Duboko u noć slavili smo ljepotu, častili se njihovim „ulovom“: pečenim domaćim kunićima. Nakon svega, zajedno smo otišli do Lovačkog doma i rasporedili se po svojim ležajima.

Kao vođa grupe iskoristio sam svoje pravo da se pri tom povratku u naš logor približim Etelinoj kćeri. Tünde mi je na sva pi-

tanja zvonko i veselo odgovarala. Nastavljao sam s razgovorom, ne slušajući njezine odgovore, uživao sam, plivao u glazbi njezina govora. Bilo mi je teško reći joj na kraju laku noć.

5.

– Eichelhäher?

– Eichhörnchen!

To je bio naš način pozdravljanja. Kada je sve obuzeo san i masivna tišina zavladała logorištem, izašao sam iz šatora i krenuo u šetnju šumom. Eichelhäher, Eichhörnchen , Eichelhäher, Eichhörnchen...

Taj pozdrav je, dakako, smislila Jelena, kao i gomilu drugih sitnica koje su činile naš svijet. Bile su te sitnice moje zakopano blago, sve dok ih Tünde svojim likom nije osvijetlila. Jelena mi je odjednom bila kao nadohvat ruke, mogao

sam je vidjeti u liku slavljene ljepotice, ona je bila njezina sjena, njezin sjaj, njezina vatra.

Slučajno, došao sam do ruba, gdje je počinjala Streljana. Otvarala se među stablima tamna čistina pa sam promijenio smjer; sigurno je tu barem netko od vojske, ako ne i cijela stražarska smjena. Ušao sam dublje među hrastove i, nakon nekoliko koraka, primijetio da debljina i visina njihovih stabala rastu kako se udaljavam od Streljane. Trebalo mi je najviše pola sata da se napokon nađem u pravoj šumi.

Ova sam stabla sad dobro poznao, ali nikad se nisam usudio dovesti svoju skupinu dovde. Jelena me je nekoliko puta vodila sve do ovog dijela šume. Tu bismo sjeli, svatko uz svoje stablo i slušali šum lišća, udisali zrak prožet mirisima drevnog života.

Jelena je ustvari bila veliki cinik, njezina mržnja prema gradu, prema ljudima općenito vodila ju je do ovih granica. Prije je neprestano boravila u Dudovoj šumi, tom velikom parku

kraj Hale sportova na Radijalcu. I ja sam živio u tom bloku i bježao iz usijanih višekratnica u hlad šume. Seleći se s klupe na klupu s knjigom u ruci, ostao sam jedan cijeli dan s Jelenom: ona je sjela kraj mene i naše čitanje pretvorilo se u nadmetanje tko će prvi ustati i otići. Kada je Dudova šuma utonula u potpuni mrak, shvatili smo da nam nema druge do da se upoznamo. Počev od sljedećeg dana zakazivali smo sastanke u parku.

Bila je starija od mene, već je završavala studij biologije u Novom Sadu. Naši susreti pretvarali su se u stručne obilaske pojedinih stabala. Nije voljela goleme, „napumpane“ platane koji su bili zaštitni znak Dudove šume, kao i cijelog Radijalca; s uživanjem otkrivala mi je svijet kukaca koji je rovario među njihovim korijenjem i uzimala neku bubicu na vrh kažiprsta, držala govor njoj u čast kao da će upravo ona i njezin ugriz konačno srušiti odurno stablo! Jelena je tražila hrastove, znala je točno koliko ih ima u parku. Kada smo ih, nakon nekoliko mjeseci, sve obišli, sama od sebe nametnula se Hrastovača, kao naše jedino moguće utočište,

i kako će se ubrzo pokazati: svetište.

Još uvijek se ratovalo i nije baš bilo preporučljivo ići prema Streljani. Znali smo se mimoići s kolonama kamiona punim naoružane vojske. Nikad nas, međutim, nitko nije oslovio, znali smo tek uhvatiti po neki očajnički pogled iz duboke sjene kamionske cerade. Noge su nam tonule u pijesak, vjetar nam ga je nosio u oči, ispirali smo usta povremeno da bi ga se riješili, nakašljavali se. To je sve bilo dijelom našeg ritualnog veselja što smo zajedno i što smo na putu prema šumi. Lijepo je bilo znati da postoji granica ovog sumornog grada, države, vremena koja se može prijeći. Iako samo nekoliko sati, ali bili smo s onu stranu, govorila bi Jelena na povratku. A Jelena je u stvari davno prešla „s onu stranu“ i samo sa mnom dijelila to na nekoliko sati. Ja sam pak, eto, od tog kapitala pokrenuo svoj jeftini i plitki turizam.

Ali do ovih stabala nisam vodio svoje turiste. Nisam se ni sam usudio ići do njih otkako je Jelena nestala. Eiche, inače, na njemačkom

znači hrast, pa su Nijemci i vjevericu i šojku nazivali prema njihovom omiljenom stablu: Eichhörnchen je vjeverica, a Eichelhäher šojka. I evo me među našim hrastovima. Zagrlio sam prvo stablo koje mi se učinilo Jeleninim i dugo ostao tako.

– U ovim su stablima duše mojih predaka – rekla mi je prilikom našeg posljednjeg izleta – duše malene kao bubice – zacerekala se. Podigao sam sa zemlje sasušeni primjerak takvog jednog bića (i opet mi se javio Jelenin glas: Cicindela germanica!), stavio ga u džep i vratio se u logor.

6.

Kad se sve završilo, potražio sam Zrilića u njegovom uredu. On je pazio na detalje, svi narcisi bolesni su perfekcionista: naravno da je njegova turistička agencija „Zrinyi“ bila smještena u

ulici Zrinskog i Frankopana, nedaleko od Sinagoge i u blizini Radijalca. Bila je to ulica s nizom starih, građanskih kuća i ured je bio u jednoj od takvih.

Zrilić je sjedio za kompjuterom; iza njega bila je grafika, sigurno naručena imitacija starog crteža, ugarski plemići u lovu za veprom.

Odmah sam mu se požalio na ponašanje njegove klijentele.

– Prijatelju, oprostite – rekao mi je. – Bio sam mortus pijan te noći. Netko mi je stavio bubicu u uho, kao, moja stara ljubav viđena je u jednom od kafića u gradu. Poznaješ ga, Milan mi je to rekao. Obišao sam sva mjesta gdje smo izlazili, ali je nisam našao, nitko nije znao ništa da mi kaže o njoj. Napio sam se i na kraju otišao do Milana. Ubio sam boga u njemu!

– Dobro, dobro – umirivao sam ga.
Sve je u stvari bilo baš dobro.

Pričao sam mu o talijanskom ritualu uz vatru, o

Tünde. Odmah se zapalio.

Imaš njezin broj, gdje živi, zna li srpski?

Ali Tünde je, sa svojom majkom Ete-
lom, već bila kod kuće, u Budimpešti. Naravno
da to nisam rekao Zriliću. Tünde je obećala da će
sljedećeg ljeta doći sama, bez svoje drage majke.
Imao sam njezin broj. Nazvat ću je za koji mje-
sec i zacvrkutati joj pjesmu kojom su je Talijani
slavili u šumi.

Iz zbirke *Rajske ptice* (Zagreb, 2012)

//////////////////////////////////////**Neven Ušumović**

je rođen u Zagrebu 1972. Odrastao je u Subotici, studije
završio u Zagrebu, radi u Umagu, a živi u Kopru. Profesor
je filozofije, diplomirani komparatist književnosti, hunga-
rolog i diplomirani bibliotekar. Piše eseje i kratku prozu,
prevodi sa mađarskog.

Objavio je zbirku priča *7 mladih* (1997), *Ekskurzija: ro-
man kratkog daha* (2001), zbirke pripovedaka *Makovo zrno*
(2009) i *Rajske ptice* (2012), kao i eseje *Cassirer, mit kao bi-
tan segment kulture*, *Iz Benjaminove riznice*, *Ukidajuća kon-
strukcija povijesti*, *Zaratustrin bič* i *Jezik kao minsko polje*.

Zajedno sa Stjepanom Lukačem i Jolánom Mannom pri-
redio je antologiju savremene mađarske kratke priče
Zastrašivanje strašila.

Kiš je izazov

U prvoj rečenici Grobnice za Borisa Davidoviča piše da se priča rađa u sumnji i nedoumici i ima jedinu nesreću što je istinita (kurziv je Kišov). Da je ta povest tragična zato što je istinita, to je očigledno i tu ne treba tragati za bilo kakvim relativitetima, da se Kiš ne bi prevrnuo u grobu. Ali to nije sve. Ono što užasava nije samo istina o logorima, već još nešto: mogućnost sumnje u svako znanje, pa i u znanje o logorima. Ali ni to nije sve. Sledi još jedan okret zavrtnja. Kiš radikalizuje problem prelazeći sa epistemoloških pitanja – možemo li pouzdano znati? – na ontološka: Da li je to bilo? Da li se logori i holokaust mogu zaboraviti, relativizovati, doterati, izbrisati, kao da ih nije bilo? Kiš to naravno ne radi, ali neko bi drugi, istom metodom... i tu prestaje svaka razigranost, a Kišova ironija više nije slana, nije čak ni gorka, ona je naprosto jeziva. Jer ako je sećanje podložno manipulaciji, reviziji, onda je sve moglo da bude ali možda nije bilo. Za mene, upravo je to kod Kiša

////////////////////////////////////gost u knjizi:
Vladimir Tasić

suštinski tragično: to što je uopšte moguće postaviti takva pitanja.

U procepu između istine i diskursa kao donosioca „istine“, u toj igri lažiranja i kolažiranja dokumenata/sećanja, susreću se nemoć teorije i beda političke prakse, otvara se mogućnost poricanja, relativizovanja, svakojakog opravdavanja. To je onaj ambis u kom postaje moguće verovati da se u hladnjačama izvađenim iz Dunava nalaze ostaci „ubijenih još 1942.“, da svega toga „nije ni bilo“ ili da su oni to „sami sebi uradili“ ali se sada sve to maliciozno pripisuje baš nama. To je, takođe, provalija u kojoj postaje moguće verovati da su Kisindžerovi memoari dokumentarno štivo i da su avioni tipa B-52 uvek u službi dirljivih humanitarnih gestova.

Ali – kod Kiša ništa nije jednostavno, on je često u rascepu, na granici paradoksa – to je istovremeno prostor u kojem Kiš traži nadu da književnost nije uzaludna i besmislena. Jer ako istina nije obuhvaćena znanjem, onda ona ne može postati mehanička i trivijalna kao tablica množenja, te je stoga treba uvek iznova kon-

struisati, osmisliti je, pisanjem, tim lirskim dokazivanjem (s prizvukom egzaktnog). U ogledu „Buridanov magarac ili pisac u haosu sveta“, pre retorskog pitanja kojim završava tekst, Kiš kaže: „Šta, dakle, može jedna knjiga? Po svom prisustvu, ona determiniše prostor u kojem je nasilna smrt skandal: ona daje smisao toj smrti.“

Kiš je, čini mi se, osećao tu obavezu beskrainog osmišljavanja, to breme pisanja, uvek iznova, onog što je bilo, jer istina postoji ali nije prisutna. Ona je tragično odsutna, kao žrtve koje ne mogu da svedoče, kao Kišov E. S., kao Bog klasične teologije Judaizma. „Poznajem te, Gospode, u meri u kojoj te ne poznajem. Jer ti si Onaj koji dolazi“ (dolazi, dakle: nije tu). Ovaj element Judaizma nazire se u Peščaniku, knjizi koja je po samoj formi vezana za tradiciju rabin-skih komentara: u njoj se centralni tekst gubi u spirali komentara i komentara na komentare, jer se ono o čemu se piše ne može konačno izreći, napisati, te se oko toga kruži, deridijanskim pisanjem koje nema početak, u knjizi koja nema kraj. „Otadžbina Jevreja je sveti tekst među ko-

mentarima koje je nadahnuo.“ Pisanje tako postaje nada, vera, čekanje, iščekivanje – Gospodine, da li ste videli mog oca? – neprestana rekonstrukcija oca, Onog koji uvek dolazi, iz jednog posvećenog fragmenta: „Govorio sam ti o bremenu bivanja Jevrejem, koje je isto što i breme pisanja. Jer Judaizam i pisanje su jedno isto čekanje, ista nada, isto iscrpljivanje.“

Ni to, sigurno, nije sve. Ono što sam ovde napisao, napisao sam samo da bih malo proširio polje razgovora, svestan da Kiša nije moguće redukovati, izvesti ga iz ove ili one premise. U njegovom delu susreću se najrazličitije književne tradicije; on je iz njih uzimao kao što se uzima knjiga u svojoj kući, jer je u svim tim nasleđima bio kod kuće. Bio je građanin književnog sveta, brinuo je o svim nedorečenostima i protivrečijima koji u tom svetu postoje. Pisao je na srpskom. Njegovo zaveštanje otvara niz pitanja s kojima se, verujem, svako ko piše u istom jeziku mora suočiti na svoj način.

Kako pisati posle Kiša, na srpskom? Kao on? Suprotno od njega? Njemu u inat? Na-

pustiti sve njegove dileme, zaboraviti ga, poreći ga? Drhtati od „anksioznosti uticaja“? Ili mu prići kao što je on prilazio Nabokovu, Borhesu, Prustu, Kafki, Džojosu, Dostojevskom, Kestleru, Solženjicinu, Sartru? Popera je, međutim, štedeo. Borhesove političke sklonosti, elegantne obede sa Pinoćeom i Videlom, takođe nije pominjao. Kiš nije svetac; treba i to reći. No to sigurno ne znači da ga treba naprosto odbaciti, proglasiti ga za političkog smetlara, načiniti od njega objekat infantilnog ikonoklazma, servirati mu „dupli gulaš“ kao on Brani Šćepanoviću, po receptu koji je danas, toliko godina nakon časa anatomije, dovoljno poznat da se može servirati svakom piscu – svakom kritičaru, takođe.

Pre svega, moramo ga razumeti, razumovati ga iznova, upoznavati ga. Zatim, treba pisati; ambicioznije, smelije, graditi na književnom tekstu koji je Kiš za sobom ostavio. Na neki način, to je problem oca (pardon, Maître): mit koji pokreće i parališe. Za tu ukočenost, ukoliko je ona postala problem (to nije očigledno), postoji samo jedan lek: pisanje. Polemike, vika, borba

za status i pobunjenički gestovi ne mogu biti od pomoći. Pitanje je kako pisati prozu; odgovor se može naći samo pisanjem proze. U tom smislu, Kiš je izazov.

U priči Davida Albaharija „Jevanđelje po mom ocu“ postoji scena koja lepo ilustruje ono što pokušavam da kažem. Otac je prešao reku koja se nakon jesenjih bujica povukla. Vidimo blatnjavu obalu, čamce izvrnute na bok, šlepere i tegljače koji se kreću s mukom, čujemo pištaljke, zvona, psovke. Reka je niska, možda je i zaleđena, ali to je ipak reka – sumnje i nedoumice – a on je, čini se, hodao po vodi, i sada s druge obale, s druge strane „pukotine“, doziva pripovedača: „Pređi! Ta pređi jednom! Samo pređi.“

////////////////////// **Vladimir Tasić**
(1965, Novi Sad) predaje matematiku na Univerzitetu Nju Bransvik u Kanadi. Objavio je zbirke priča: *Pseudologija fantastika* (1995) i *Radost brodolomnika* (1997); romane: *Oproštajni dar* (2001), *Kiša i haritija* (2004) i *Stakleni zid* (2008); knjige eseja: *Njuškači jabuka*, 2004, *Udaranje televizora* (kolebanje postkulture), 2009, *Matematika i koreni postmodernog mišljenja*, 2001.
Za roman *Kiša i haritija* dobio je NIN-ovu nagradu i Vital-ovu nagradu.

edicija **MALA KUTIJA**, treće kolo / knjiga 4

Neven Ušumović

SLAVUJEV JEZIK

gost u knjizi: **Vladimir Tasić**

Grupa 484

Izdavač: Grupa 484/www.grupa484.org.rs

Za izdavača: Vladimir Petronijević

Izabrala i uredila: Ružica Marjanović

Autori teksta na poledini:

Miloš Janković, IV razred gimnazije

Amina Salihović, II razred gimnazije

Lektura i korektura: Slavica Miletić

Grafički oblikuje: Škart

Štampa: Standard 2

Beograd, 2012.

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije kroz projekat Podrška civilnom društvu koji sprovodi GOPA Consultants. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost autora i izdavača i ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.42-32

UŠUMOVIĆ, Neven, 1972-

Slavujev jezik / Neven Ušumović. - Beograd
: Grupa 484, 2012 (Beograd : Standard 2). -
43 str. ; 14 cm. - (Mala kutija ; #kolo #3,
knj. 2)

Tiraž 500. - Neven Ušumović: 34. - Sadrži i
prozu Vladimira Tasića.

ISBN 978-86-86001-50-4

COBISS.SR-ID 191591180

Paul Polansky: A gdje je moj život? (izbor)

Ljiljana Dirjan: Privatni svjetovi (izbor)

Alek Popov: Kovači

> Neven Ušumović: Slavujev jezik

Fadila Nura Haver: Sedam debelih tetaka

Zašto treba čitati ovu knjigu?

- Zato što pokazuje da je matematika porodičnog stabla veoma komplikovana, a da pri tom ni roditelji ne znaju šta je za prelaznu ocenu.
- Zato što nam ukazuje na pravila i dogme koji nas sprečavaju da čujemo čoveka od molitve koja odzvanja u ušima.
- Jer nije bitno kakvo je nešto, već kako ga mi prihvatamo.
- Jer tera na razmišljanje o sopstvenoj seni koja nas jedina prati. Sena može preći preko svega.
- Zato što u životu ne treba biti ni lovac, ni ulov.
- Zato što postoji granica ovog sumornog grada, države, vremena, koja se može preći.